

Sylvia Mikołajczak¹
Wydział Teologii
Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie

Komunia święta na dłoń w czasie trwania pandemii Covid-19. Studium empiryczne

[Holy Communion on the Hand during the Covid-19 Pandemic. An Empirical Study]

Streszczenie: W artykule zaprezentowano wyniki badań empirycznych na temat udzielania Komunii świętej na dłoń podczas trwania pandemii Covid-19. Badania te ukazały formę przyjmowania Komunii świętej katechetów archidiecezji warmińskiej podczas trwania pandemii koronawirusa, a także ich zdanie na temat udzielania jej w formie na dłoń. W badaniach zastosowano metodę sondażu diagnostycznego, narzędziem badawczym wykorzystanym do zgromadzenia danych był kwestionariusz ankiety, składający się z 14 pytań. Na jego podstawie przebadano 167 nauczycieli religii archidiecezji warmińskiej na przełomie grudnia 2021 i stycznia 2022 r. Zebrany materiał badawczy pozwolił stwierdzić, iż najpopularniejszą formą przyjmowania Komunii świętej wśród respondentów, podczas trwania pandemii Covid-19, jest forma do ust. Natomiast druga z form – przyjęta przez Kościół – według respondentów nie jest profanacją Najświętszego Sakramentu. Połowa ankietowanych formę do ust uważa za bardziej godną przyjęcia Najświętszego Sakramentu, jednak żywią przekonanie, iż wszyscy duchowni winni umożliwić wiernym przyjmowanie jej w obydwu formach.

Summary: This article presents the results of an empirical study on the administration of Holy Communion on the hand during the Covid-19 pandemic. The study revealed the form of receiving Holy Communion by catechists of the Archdiocese of Warmia during the Coronavirus pandemic, as well as their opinion on its administration in the form on the hand. The research used the method of diagnostic survey, using the technique of questionnaire. The research tool used to collect data was a survey questionnaire consisting of fourteen questions. Based on it, 167 teachers of religion of the Archdiocese of Warmia were surveyed in December 2021 and January 2022. The collected research material allowed us to conclude that the most popular form of receiving Holy Communion among the respondents during the Covid-19 pandemic is the mouth form. However, they do not claim that the second form adopted by the Church is a profanation of the Blessed Sacrament. Although half of the respon-

¹ Sylvia Mikołajczak, Katedra Teologii Moralnej i Nauk o Rodzinie, Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie, ul. Hozjusza 15, 11-041 Olsztyn, Polska, sylvia.mikolajczak@uwm.edu.pl, <https://orcid.org/0000-0003-3566-9153>.

dents consider the mouth form to be more worthy of receiving the Blessed Sacrament, they believe that all clergy should allow the faithful to receive it in both forms.

Słowa kluczowe: Komunia święta; Komunia święta na dłoń; profanacja; Covid-19; pandemia; katecheta; archidiecezja warmińska.

Keywords: Holy Communion; Holy Communion on the hand; profanation; Covid-19; pandemic; catechist; Archdiocese of Warmia.

Wprowadzenie

Komunia święta jest integralną częścią liturgii eucharystycznej. Jest znakiem pełnego uczestnictwa we Mszy świętej. Poprzez przyjmowanie Ciała i Krwi Pańskiej dochodzi do zjednoczenia i umocnienia więzi miłości komunikującego z Chrystusem. Przyjmowanie Komunii świętej gładzi grzechy powszednie, zachowując od popełnienia ciężkich (KKK 1416). *Kodeks Prawa Kanonicznego* dopuszcza trzy sposoby przyjmowania Ciała Chrystusa. Pierwszy z nich to udzielanie Komunii tylko pod postacią chleba, drugi pod obiema postaciami – chleba i wina, a ostatni, najmniej spotykany – wyłącznie pod postacią wina (KPK 925).

Komunia święta zgodnie z przepisami liturgicznymi może być przyjmowana w dwóch formach – do ust komunikowanego oraz na jego dłoń. W drugim przypadku przystępujący do Komunii powinien spożyć Hostię zaraz po jej przyjęciu (OWMR 161). Do IX w. wierni przyjmowali Ciało Pańskie na rękę, jedynie dzieciom udzielano je bezpośrednio do ust (Kra-kowiak Cz., 2002, kol. 497). Praktyka ta została potwierdzona przez Oj-ców Kościoła. Cyryl Jerozolimski pouczał „nie wyciągaj przy tym płasko ręki i nie rozłączaj palców. Podstaw dłoń lewą pod prawą niby tron, gdyż masz przyjąć Króla. Do wklęsłej ręki przyjmij Ciało Chrystusa i powiedz: Amen. Uświęć też ostrożnie oczy swoje przez zetknięcie ich ze świętym Ciałem, bacząc, byś zeń nic nie uronił. To bowiem, co by spadło na ziemię, byłoby utratą jakby części twych członków. Bo czyż nie niósłbyś złotych ziarenek z największą uwagą, by ci żadne nie zginęło i byś nie poniósł szkody? Tym bardziej zatem winienes uważać, żebyś nawet okruszyny nie zgubił z tego, co jest o wiele droższe od złota i innych szlachetnych kamieni. A kiedy już spożyłeś Ciało Chrystusa, przystap do kielicha Krwi” (Cyryl Jerozolimski, 2000, s. 344). Kolejny z Ojców Kościoła Cezary z Arles nauczał, że „wszyscy mężczyźni, gdy chcą przystąpić do Komunii świętej, myją swoje ręce. Wszystkie kobiety rozkładają wytworne chusty lniane, na które przyjmują ciało Chrystusa” (Żurek A., 2002, s. 158). Bazyli Wielki w jednym ze swoich listów pisał: „jeśliby zaś ktoś w czasie prześladowań, gdy brak kapłana lub posługującego, zmuszony był Komunię przyjmować

z rąk własnych, to zbędną jest rzeczą wskazywać, iż nie ma w tym nic zdrożnego, jako że od dawna stosowany zwyczaj praktykę taką poświadczają. Wszyscy mnisi przebywający na pustyniach, gdzie nie ma kapłana, przystępują do Komunii u siebie, przyjmując ją z rąk własnych. W Aleksandrii i Egipcie każdy nawet należący do ludu niemal zawsze ma Żertwę u siebie w domu i przyjmuje ją, kiedy chce, z rąk własnych” (Bazyli Wielki, 1972, s. 132–133). Należy jednak wskazać, iż z szacunku do Najświętszego Sakramentu, ale również ze względu na małe hostie i przejście na chleb niekwaszony, Synod w Rouen (ok. 878) zakazał przyjmowania Komunii świętej na dłoń przez wiernych świeckich, nakazując przyjmowanie jej jedynie w formie do ust (Nadolski B., 2011, s. 350).

29 maja 1969 r. Kongregacja ds. Kultu Bożego w „Memoriale Domini” – Instrukcji dotyczącej sposobu udzielania komunii świętej, przywróciła możliwość przyjmowania Komunii świętej na dłoń komunikującego, uzależniając ją od zgody Konferencji Episkopatu: „Jeżeli przeciwny temu sposób, a konkretnie, rozdawanie Komunii świętej na rękę, rozwinął się już w jakimś miejscu, to, aby pomóc konferencjom episkopatów wypełnić ich pasterski obowiązek w jakże często trudnej obecnie sytuacji, Stolica Apostolska powierza konferencjom obowiązek i funkcję osądu konkretnych uwarunkowań, jeżeli takie zachodzą. [...] Co więcej, aby podjąć właściwe decyzje w tych przypadkach, konferencje episkopatów winny zorganizować odpowiednie narady. [...] Wyniki tych narad winny być wówczas przekazane Stolicy Apostolskiej, w celu niezbędnego ich zatwierdzenia, wraz z dokładnym objaśnieniem przyczyn, które sprawiły, iż konferencje podjęły takie decyzje. Stolica Apostolska będzie rozważać poszczególne przypadki z uwagą, pamiętając o więziach łączących poszczególne Kościoły lokalne, a także ich więzi z całym Kościołem, by wesprzeć dobro powszechne, oddziaływanie moralne, oraz wzrost wiary i pobożności, które wypływają ze wzajemnego dobrego przykładu” (Kongregacja ds. Kultu Bożego, 1969).

Wobec powyższego, możliwość udzielania Komunii świętej na dłoń w Polsce wprowadził II Synod Plenarny (1991–1999), którego uchwały synodalne w wyżej wymienionej kwestii zostały zatwierdzone przez Stolicę Apostolską w 2001 r. Stanowisko to potwierdziła także Konferencja Episkopatu Polski we *Wskazaniach po ogłoszeniu nowego wydania „Ogólnego wprowadzenia do Mszału Rzymskiego”*, podczas 331. zebrania plenarnego 9 marca 2005 r.: „Komunii świętej udziela się przez podanie Hostii wprost do ust. Jeżeli jednak ktoś prosi o Komunię na rękę przez gest wyciągniętych dłoni, należy mu w taki sposób jej udzielić. Przyjmujący winien spożyć Ciało Pańskie wobec szafarza. Wierni przystępujący do Komunii świętej nie mogą sami brać konsekrowanego Chleba ani Kielicha Krwi Pańskiej” (Konferencja Episkopatu Polski, 2005, pkt 40).

Kongregacja ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów w *Instrukcji „Redemptionis Sacramentum”* w punkcie 92 również artykułuje, że „każdy wierny zawsze ma prawo według swego uznania przyjąć Komunię świętą do ust, jeśli ktoś chce ją przyjąć na rękę, w regionach, gdzie Konferencja Biskupów za zgodą Stolicy Apostolskiej, na to zezwala, należy mu podać konsekrowaną Hostię” (RS 92).

Z przytoczonych dokumentów wynika, że prawo wiernego do przyjmowania Komunii świętej do ust czy na rękę jest zgodne z przepisami. Kwestią sporną jednak, szczególnie w ostatnim czasie, podczas trwania pandemii Covid-19, stał się sposób przyjmowania Hostii na dłoń komunikującego. Praktyka udzielania Komunii świętej na rękę była obecna już w latach sześćdziesiątych XX w., to jednak w wielu krajach nie przyjęła się mimo formalnego przyzwolenia. W Polsce przed wybuchem pandemii koronawirusa praktyka ta była zjawiskiem marginalnym. Dlaczego zatem podczas Covid-19 część wiernych powróciła do przyjmowania Komunii świętej na dłoń, jak miało to miejsce w pierwszych wiekach?

Pandemia wywarła ogromny wpływ na relacje międzyludzkie. Na skutek wprowadzonych restrykcji, społeczeństwo pozbawione było możliwości spotkań z rodziną, przyjaciółmi, osobami z pracy. Należało zachować dystans i unikać wszelkich kontaktów z ludźmi z obawy przed rozprzestrzenianiem się Covid-19. Pandemia dotknęła także obszar życia religijnego. Mimo wprowadzania obostrzeń sanitarnych, ograniczeń liczby osób uczestniczących we Mszy świętej, obowiązku nakładania maseczek, część wiernych obawiała się zarażenia, szczególnie podczas przyjmowania Komunii świętej, gdzie jest kontakt ze śliną komunikujących. Dlatego też do powrotu Komunii świętej na dłoń podczas pandemii Covid-19 przyczyniły się m.in. wymagania natury higienicznej.

Metodologia badań własnych

Przyjmowanie Komunii świętej na dłoń nadal budzi wiele kontrowersji, stąd interesujące wydało się przeprowadzenie badań w archidiecezji warmińskiej² i ukazanie, jak do tej kwestii odnosi się wybrana grupa osób, tj. katechetów. Podstawowym celem badań było ukazanie stanu faktycznego – w jakiej formie ankietowani przyjmują Komunię świętą podczas trwania pandemii Covid-19, a także przedstawienie ich zdania odnośnie do udzielania Komunii świętej na dłoń, poprzez analizę wyników badań własnych. Problem główny postawiony na potrzeby niniejszego

² <https://archwarmia.pl/archidiecezja/o-archidiecezji-warmińskiej/#statystyki> (22.12.2021).

artykułu zawiera się w pytaniu: Czy Komunia święta udzielana na dłoń w czasie pandemii Covid-19, według nauczycieli religii archidiecezji warmińskiej, jest godną formą przyjęcia Ciała Chrystusa, chroniącą w większym stopniu przed zarażeniem koronawirusem? Biorąc pod uwagę problem główny, zostały wyłonione pytania szczegółowe:

1. Jaka jest postawa katechetów archidiecezji warmińskiej wobec pandemii Covid-19?

2. W jakiej formie podczas trwania pandemii Covid-19 katecheci przyjmują Komunię świętą?

3. Czy wybierając jedną z form, przystępując do Komunii świętej, ankietowani mają wpływ na zarażenie się koronawirusem?

4. Którą z form przyjmowania Komunii świętej ankietowani uważają za bardziej godną?

5. Czy katecheci archidiecezji warmińskiej opierają się (mają wątpliwości) przed przyjmowaniem Komunii świętej na dłoń?

6. Z czego mogą wynikać wątpliwości ankietowanych przed przyjmowaniem Komunii świętej na dłoń?

7. Czy podczas trwania pandemii Covid-19 odmówiono ankietowanym udzielenia Komunii świętej na dłoń?

8. Czy według ankietowanych podczas pandemii Covid-19 księża powinni umożliwić wiernym przyjmowanie Komunii świętej w obydwu formach?

Odnosząc się do wcześniej postawionego problemu badawczego, w rozważaniach zostały przyjęte następujące hipotezy badawcze:

1. Większość ankietowanych przyjmuje Komunię świętą do ust podczas trwania pandemii Covid-19.

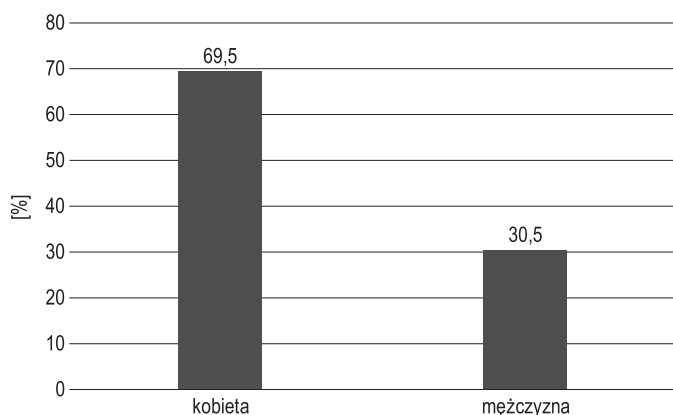
2. Ankietowani uważają, że przyjmowanie Komunii świętej na dłoń podczas trwania pandemii nie chroni w większym stopniu wiernych przed zarażeniem się koronawirusem.

3. Większa część respondentów ma wątpliwości przed przyjmowaniem Komunii świętej na dłoń.

Biorąc pod uwagę zakres i cel badań zastosowano metodę sondażu diagnostycznego za pomocą techniki ankiety oraz narzędzia badawczego – kwestionariusza ankiety. Niniejsza metoda pozwoliła na przebadanie populacji liczącej 167 osób. W kwestionariuszu ankiety przeważały pytania zamknięte, zawierające przewidziane odpowiedzi, ale również znalazły się pytania półotwarte i otwarte. Ponadto w metryczce respondenci zostali zapytani o kwestie dotyczące płci, wieku oraz miejsca zamieszkania. Warto jednak zaznaczyć, że biorąc pod uwagę uzyskane w indeksie wielkości liczbowe wybieranych w pytaniach odpowiedzi, nie wykazano różnic istotnych statystycznie między grupami, uwzględniającymi miejsce zamieszkania

respondentów. W celu uzyskania pewności, co do poprawności sporządzonego kwestionariusza ankiety zostały przeprowadzone badania pilotażowe na innej grupie, niewykazujące żadnych nieprawidłowości. Dlatego też pozostał on w niezmienionej formie w badaniach zasadniczych przeprowadzonych na przełomie grudnia 2021 r. i stycznia 2022 r. Wyniki uzyskane w badaniach pilotażowych nie zostały włączone do analizy wyników badań głównych. Aby dotrzeć do jak największej liczby respondentów, kwestionariusz ankiety został sporządzony w formie on-line, a link do jego wypełnienia został przesłany ankietowanym drogą e-mailową. Za pośrednictwem Internetu 167 katechetów archidiecezji warmińskiej wypełniło kwestionariusz ankiety. Wszystkie wyniki zostały włączone do analizy statystycznej.

Na podstawie zebranego materiału badawczego można wskazać, iż pozyskano próbę liczącą 167 osób. Wśród respondentów znajdowało się 116 kobiet (69,5%) oraz 51 mężczyzn (30,5%). Najliczniejszą grupę stanowiły osoby będące powyżej 51. roku życia (37,1%). Z kolei najmniej liczną grupą były osoby najmłodsze, tj. w wieku 20–30 lat (6,6%).

Wykres 1. Badana populacja z podziałem na płeć

Źródło: opracowanie własne tabel i wykresów.

Tabela 1

Wiek respondentów		
Wiek	Częstość	Procent
20–30 lat	11	6,6%
31–40 lat	36	21,6%
41–50 lat	58	34,7%
powyżej 51 lat	62	37,1%
Ogółem	167	100,0%

Źródło: opracowanie własne tabel i wykresów.

Analiza badań własnych

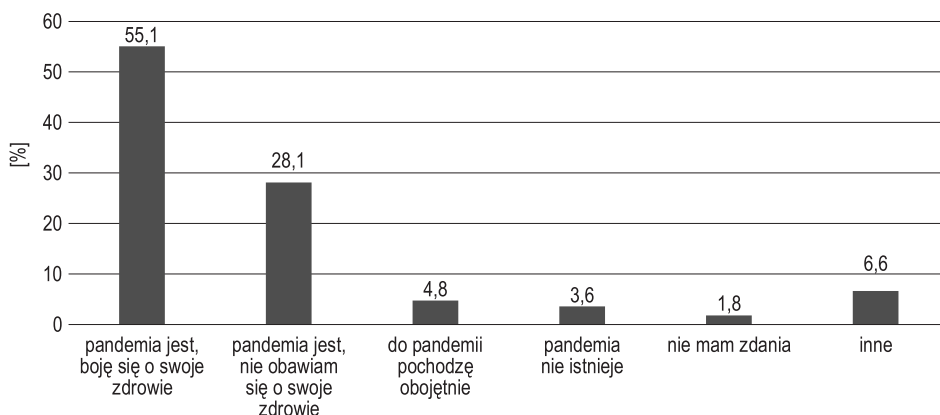
Wraz z ogłoszeniem przez Światową Organizację Zdrowia pandemii, 11 marca 2020 r., wzrosła obawa przed zakażeniem, a nawet śmiercią. Większość osób zaczęła się izolować, ale też odgórnie wprowadzono surowe obostrzenia. Z czasem je luzowano, zmieniało się podejście ludzi do pandemii, część nauczyła się z nią żyć, co nie oznaczało, że przestała ona stanowić zagrożenie dla zdrowia i życia Polaków. Ankietowani zostali poproszeni o ustosunkowanie się do tej kwestii, o wyrażenie swojej postawy wobec pandemii Covid-19. Otrzymane wyniki ujęto w tabeli 2 i na wykresie 2.

Tabela 2

Postawa respondentów wobec pandemii Covid-19 z podziałem na wiek

Kategorie odpowiedzi			Wiek				Ogółem	
			20–30 lat	31–40 lat	41–50 lat	powyżej 51 lat		
Jaka jest Twoja postawa wobec pandemii Covid-19?	pandemia jest, boję się o swoje zdrowie	N	2	22	35	33	92	
		%	18,2%	61,1%	60,4%	53,3%	55,1%	
	pandemia jest, nie obawiam się o swoje zdrowie	N	8	7	14	18	47	
		%	72,7%	19,5%	24,1%	29%	28,1%	
	do pandemii pochodzę obojętnie	N	0	4	3	1	8	
		%	0%	11,1%	5,2%	1,6%	4,8%	
	pandemia nie istnieje	N	0	3	1	2	6	
		%	0%	8,3%	1,7%	3,2%	3,6%	
	nie mam zdania	N	1	0	2	0	3	
		%	9,1%	0%	3,4%	0%	1,8%	
	inne	N	0	0	3	8	11	
		%	0%	0%	5,2%	12,9%	6,6%	
	Ogółem %		N	11	36	58	62	167
			100%	100%	100%	100%	100%	100%

Wykres 2. Postawa respondentów wobec pandemii Covid-19

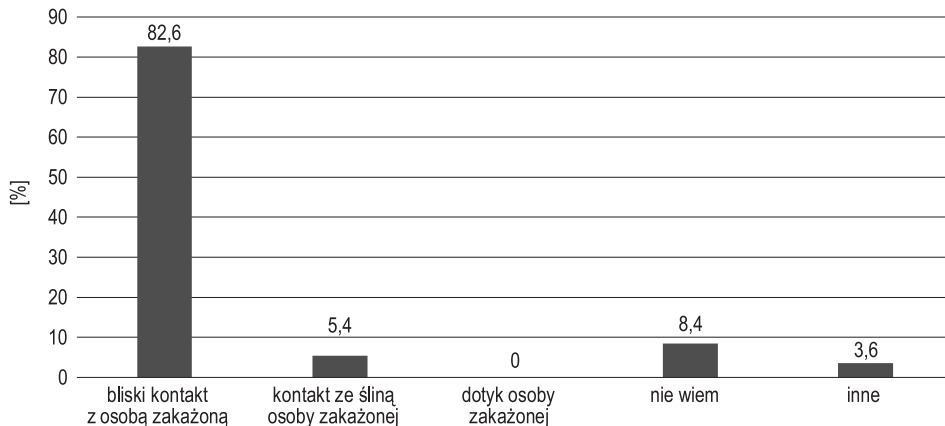
Badania empiryczne wykazały, że co drugi ankietowany (55,1%) uważał, że pandemia jest, a on boi się o swoje zdrowie. Grupę tę w znacznej mierze stanowili nauczyciele religii w wieku 31–40 lat (61,1%) oraz 41–50 lat (60,4%). Co czwarty respondent (28,1%) twierdził, że pandemia istnieje, jednak nie obawia się o swoje zdrowie. Tę odpowiedź najczęściej zaznaczali najmłodsi katecheci w wieku 20–30 lat (72,7%). Warto również zauważyć, że 4,8% respondentów do pandemii podchodzi obojętnie, 3,6% z nich uważało, że ona nie istnieje, a 1,8% nie miało w tej kwestii zdania. Jedną z możliwości odpowiedzi na zadane pytanie była odpowiedź „inne”. Skorzystało z niej 11 ankietowanych, co stanowi 6,6% badanej populacji. Deklarowali oni, że pojawił się nowy wirus, na który należy uważać, ale nie można nazywać tego pandemią, a także nie należy przy tym popaść w stan silnego napięcia emocjonalnego, jakim jest strach. Inni sugerowali, że pandemia jest, ale Bóg nad tym czuwa, a wszystko co się dzieje z Jego woli, może być przez Niego wykorzystane dla zbawienia. Postulowali, że znacznie większą pandemią niż koronawirus jest pandemia grzechu.

Ankietowani w kolejnym pytaniu zostali poproszeni o wskazanie, w jaki sposób najszybciej można zarazić się Covid-19. Otrzymane wyniki przedstawiono na wykresie 3.

Szczegółowa analiza danych ukazuje, że większość ankietowanych (82,6%) uważa, że najszybciej można zarazić się koronawirusem przez bliiski kontakt z osobą zakażoną. Dane procentowe kolejnych odpowiedzi są do siebie zbliżone, bowiem 8,4% respondentów nie ma wiedzy na ten temat, 5,4% uważa, że dzieje się to przez kontakt ze śliną, a 3,6% deklaruje w odpowiedzi „inne”, że są różne opinie, nawet wśród lekarzy i każdy musi się zarazić, by zyskać odporność. Biorąc pod uwagę uzyskane w indeksie

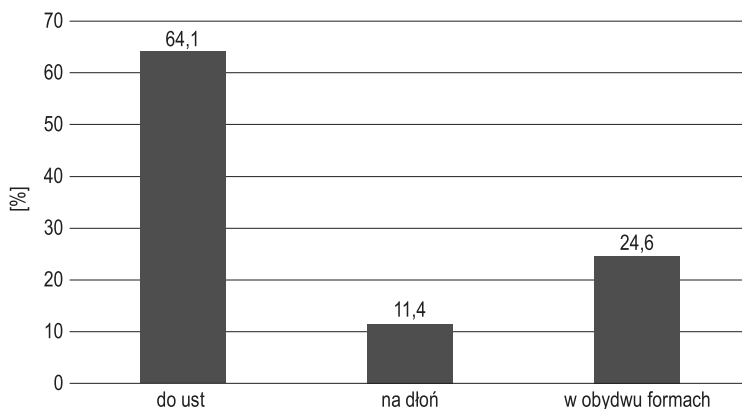

wielkości liczbowe wybieranych w tym pytaniu odpowiedzi, nie wykazano różnic istotnych statystycznie między grupami uwzględniającymi płeć i wiek respondentów.

Wykres 3. Sposoby zarażenia się Covid-19 w opinii respondentów

W prowadzonych badaniach przedmiotem zainteresowania była również forma przyjmowania Komunii świętej przez respondentów podczas trwania pandemii Covid-19. Dlatego też poproszono katechetów archidiecezji warmińskiej o ustosunkowanie się do poruszonej kwestii. Wyniki przedstawiono na wykresie 4.

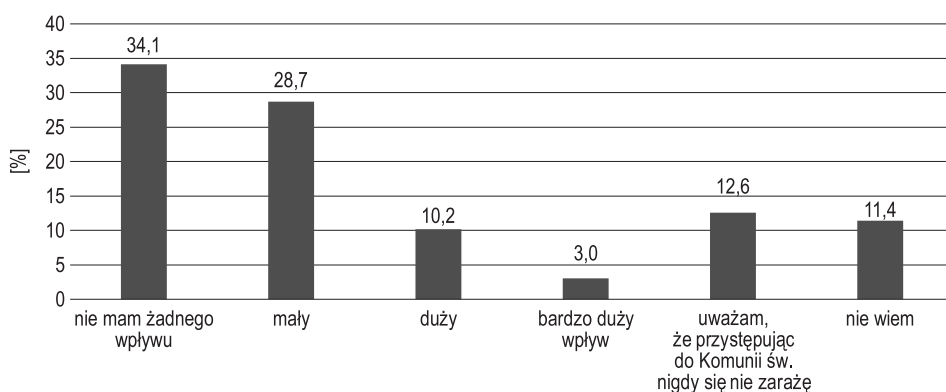

Wykres 4. Forma przyjmowania Komunii świętej przez respondentów podczas trwania pandemii Covid-19

Opierając się na wynikach przedstawionych na wykresie, można założyć, że ponad połowa ankietowanych (64,1%) przyjmuje Komunię świętą podczas trwania pandemii Covid-19 do ust. Zebrany materiał pozwala również dostrzec, że prawie co czwarty ankietowany (24,6%) przyj-

muje ją w obydwu formach – zarówno do ust, jak i na dłoń, natomiast co dziesiąty (11,4%) przyjmuje tylko na dłoń. Warto również wspomnieć, iż Komunię świętą na rękę przyjmuje więcej osób zamieszkujących miasto (14,2%) w przeciwieństwie do mieszkańców wsi (4,2%), a także, że katecheci będący w przedziale wiekowym 20–30 lat nie zaznaczyli odpowiedzi „na dłoń”, natomiast odznaczyli się najwyższym odsetkiem wyboru odpowiedzi „w obydwu formach”.

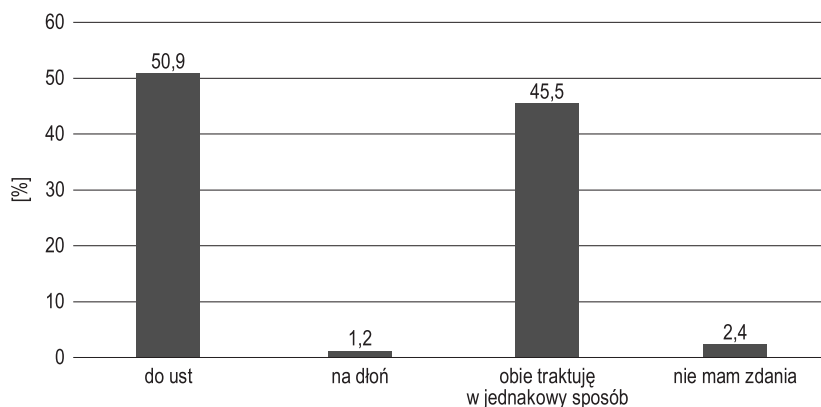
Respondenci zostali poproszeni o ustosunkowanie się do pytania: Czy przystępując do Komunii świętej masz wpływ na zakażenie się koronawirusem? Otrzymane wyniki ujęto na wykresie 5.

Wykres 5. Wpływ komunikującego na możliwość zakażenia się koronawirusem

Biorąc pod uwagę uzyskane w indeksie wielkości liczbowe wybieranych przez katechetów odpowiedzi można stwierdzić, że najwyższy odsetek respondentów (34,1%) uważa, że przystępując do Komunii świętej nie ma żadnego wpływu na zakażenie się koronawirusem. Prawie co trzeci ankietowany (28,7%) twierdzi, że ma wpływ, ale jest on mały. Zebrany materiał badawczy pozwala również zauważyć, że 12,6% badanej populacji wyraża przekonanie, że przystępując do Komunii świętej nigdy się nie zaraży, a 11,4% nie potrafi określić, czy ma na to wpływ. Co dziesiąty ankietowany (10,2%) deklaruje, że w dużej mierze jest w stanie wpłynąć na stan swojego zdrowia, przyjmując Ciało Chrystusa, natomiast najmniejszy procent nauczycieli religii (3,0%) uważa, że wpływ ten jest bardzo duży.

Kolejne pytanie postawione w kwestionariuszu ankiety pozwoliło uzyskać informacje, która z form przyjmowania Komunii świętej jest bardziej godna według respondentów. Dane te ukazano na wykresie 6.

Wykres 6. Opinia respondentów dotycząca form przyjmowania Komunii świętej

Analiza wskaźników procentowych upoważnia do stwierdzenia, że co drugi ankietowany (50,9%) uważa, że Komunia święta przyjmowana do ust komunikującego jest bardziej godna od formy na dłoń. Nieco mniejszy odsetek katechetów archidiecezji warmińskiej (45,5%) obie formy traktuje w jednakowy sposób. Dane procentowe kolejnych odpowiedzi są do siebie zbliżone, bowiem 2,4% badanej populacji nie ma na ten temat zdania, a dwie osoby (1,2%) wskazują, iż przyjmowanie Komunii świętej na dłoń jest bardziej godne, niż do ust. Biorąc pod uwagę uzyskane wielkości liczbowe wybieranych przez ankietowanych odpowiedzi, można uzyskać ich zróżnicowanie według wieku. Dane te zebrano w tabeli 3.

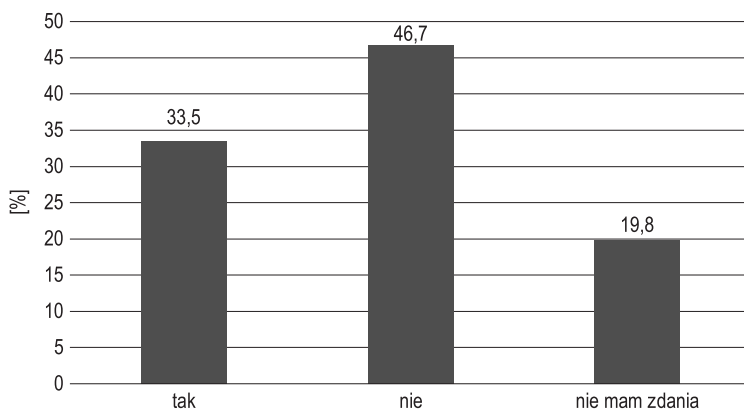
Tabela 3

Opinia respondentów dotycząca form przyjmowania Komunii świętej z podziałem na wiek

Kategorie odpowiedzi			Wiek				Ogółem
			20–30 lat	31–40 lat	41–50 lat	powyżej 51 lat	
Która z form przyjmowania Komunii św. jest wg Ciebie bardziej godna?	do ust	N	6	11	28	40	85
		%	54,5%	30,6%	48,4%	64,5%	50,9%
	na dłoń	N	0	0	2	0	2
		%	0%	0%	3,4%	0%	1,2%
	obie traktuję w jednakowy sposób	N	5	24	26	21	76
		%	45,5%	66,7%	44,8%	33,9%	45,5%
	nie mam zdania	N	0	1	2	1	4
		%	0%	2,8%	3,4%	1,6%	2,4%
Ogółem %		N	11	36	58	62	167
		100%	100%	100%	100%	100%	100%

Analizując uzyskane wyniki z tabeli 3, można spostrzec, że największy odsetek odpowiedzi wskazującej, że forma Komunii świętej do ust jest bardziej godna, niż na dłoń, znalazł się wśród najstarszych katechetów, powyżej 51. roku życia (64,5%). Z kolei młodszy respondenci częściej wybierali odpowiedź, która wskazywała, że obie formy traktują w jednakowy sposób. Wśród ankietowanych w wieku 31–40 lat odpowiedź ta stanowiła 66,7%, natomiast w wieku 20–30 lat – 45,5%.

Ankietowani podczas przeprowadzonych badań mieli możliwość wypowiedzenia się w kwestii przyjmowania Komunii świętej na dłoń w czasie pandemii. Wyrazili swoją opinię odnośnie do tego, czy jest ona bezpieczniejszą formą, chroniącą w większym stopniu przed zakażeniem. Wyniki ukazano na wykresie 7.

Wykres 7. Opinia respondentów odnośnie do przyjmowania Komunii świętej na dłoń w związku z Covid-19

Wyniki badań ukazują, że prawie połowa respondentów (46,7%) uważa, że Komunia święta w czasie pandemii, udzielana na dłoń komunikującego, nie chroni w większym stopniu przed zarażeniem. Inne zdanie ma na ten temat co trzeci ankietowany, bowiem 33,5% badanej populacji twierdzi, że jest ona bezpieczniejszą formą. Warto również zauważyć, że blisko co piąty nauczyciel religii (19,8%) nie ma na ten temat zdania. W toku analizy zebranych danych należy zaznaczyć, iż w omawianym pytaniu nie wykazano różnic istotnych statystycznie między grupami uwzględniającymi płeć i wiek respondentów. Jednakże można odnotować istotne statystycznie zależności między opinią o Komunii świętej przyjmowanej na dłoń komunikującego jako bezpieczniejszej formy podczas pandemii Covid-19, a formą jej przyjmowania. Wyniki badań odnośnie do wymienionych kwestii przedstawiono w tabeli 4.

Szczegółowa analiza danych ukazuje, że respondenci, którzy podczas pandemii przyjmują Komunię świętą na dłoń, w znacznie większym pro-

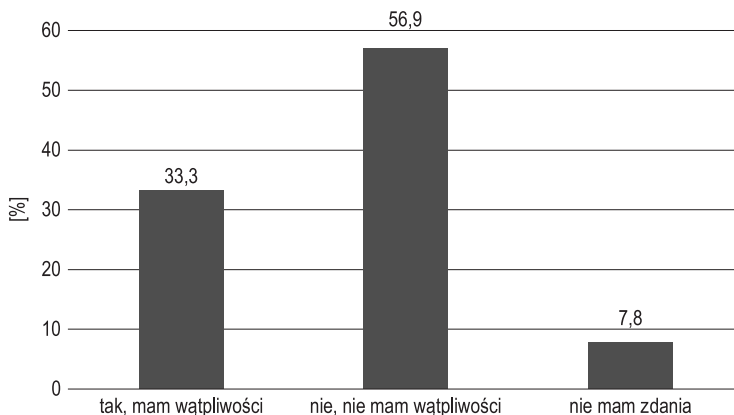
cenie (79%) uważają, że jest ona bezpieczniejszą formą podczas trwania koronawirusa. Tego samego zdania jest również prawie co drugi ankietowany (48,8%) przyjmujący Hostię w obydwu formach. Dalsza analiza pokazuje, że największy odsetek (60,8%) osób, które twierdzą, że forma, w jakiej przyjmujemy Komunię świętą, nie wpływa w żaden sposób na bezpieczeństwo wiernych, to te, które przyjmują Ciało Chrystusa do ust.

Tabela 4

Opinia respondentów odnośnie do przyjmowania Komunii świętej na dłoń w związku z Covid-19, a forma jej przyjmowania podczas trwania pandemii

Kategorie odpowiedzi			W jakiej formie podczas trwania pandemii Covid-19 przyjmujesz Komunię świętą?			Ogółem
			do ust	na dłoń	w obydwu formach	
Czy uważasz że przyjmowanie Komunii św. na dłoń w czasie pandemii jest bezpieczniejszą formą, chroniącą w większym stopniu przed zarażeniem?	tak	N	21	15	20	56
		%	19,6%	79%	48,8%	33,5%
	nie	N	65	2	11	78
		%	60,8%	10,5%	26,8%	46,7%
	nie mam zdania	N	21	2	10	33
		%	19,6%	10,5%	24,4%	19,8%
Ogółem %		N	107	19	41	167
		100%	100%	100%	100%	100%

Kolejne pytanie postawione w kwestionariuszu ankiety pozwoliło uzyskać informacje co do wątpliwości katechetów archidiecezji warmińskiej przed przyjmowaniem Komunii świętej na dłoń. Wyniki badań odnośnie do tych kwestii przedstawiono na wykresie 8 i w tabeli 5.

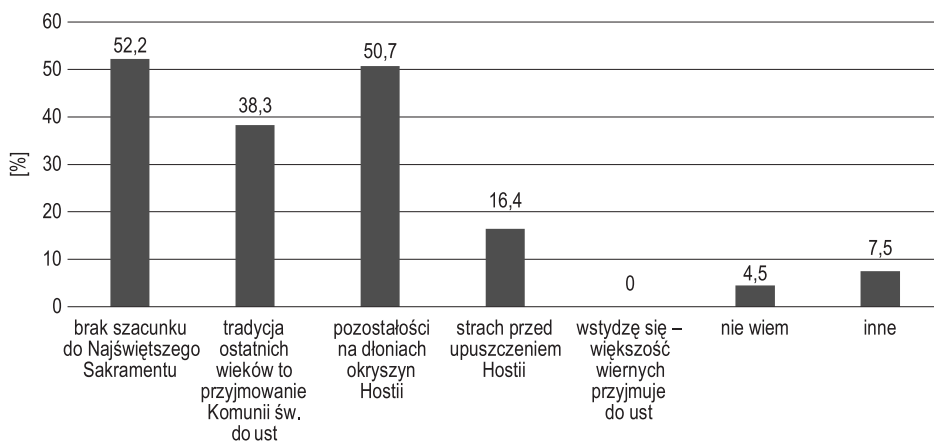
Wykres 8. Wątpliwości respondentów przed przyjmowaniem Komunii świętej na dłoń

Tabela 5

Wątpliwości respondentów przed przyjmowaniem Komunii świętej na dłoń
a forma jej przyjmowania podczas trwania pandemii

Kategorie odpowiedzi			W jakiej formie podczas trwania pandemii Covid-19 przyjmujesz Komunię świętą?			Ogółem
			do ust	na dłoń	w obydwu formach	
Czy opierasz się (masz wątpliwości) przed przyjmowaniem Komunii św. na dłoń?	tak, mam wątpliwości	N	52	0	7	59
		%	48,6%	0%	17,1%	35,3%
	nie, nie mam wątpliwości	N	45	19	31	95
		%	42,1%	100%	75,6%	56,9%
	nie mam zdania	N	10	0	3	13
		%	9,3%	0%	7,3%	7,8%
Ogółem %		N	107	19	41	167
		100%	100%	100%	100%	100%

Szczegółowa analiza wskaźników procentowych pozwala zauważyć, że ponad połowa ankietowanych (56,9%) nie opiera się przed przyjmowaniem Komunii świętej na dłoń. Okazuje się, że 100% respondentów przyjmujących Hostię w ten sposób zaznaczyło powyższą odpowiedź. Co trzeci ankietowany (35,3%) ma wątpliwości przed przyjęciem Ciała Chrystusa na rękę. Większość z nich to respondenci preferujący formę Komunii świętej do ust (48,6%). Dalsza analiza pozwala dostrzec, że katecheci przyjmujący Ciała Chrystusa w obydwu formach mają wątpliwości. Grupa ta stanowi 17,1%. Jakie są to wątpliwości? Ankietowani wypowiedzieli się w tej kwestii w kolejnym pytaniu, którego wyniki odzwierciedla wykres 9.

Wykres 9. Argumenty respondentów dotyczące wątpliwości przed przyjmowaniem Komunii świętej na dłoń

Respondenci mieli możliwość wyboru więcej niż jednej odpowiedzi, dlatego też suma wskaźników procentowych przekracza 100%.

Opierając się na wynikach przedstawionych na powyższym wykresie można stwierdzić, iż jedną z obaw respondentów przed przyjmowaniem Komunii świętej na dłoń podczas pandemii Covid-19 jest okazanie braku szacunku Ciału Chrystusa (53,2%). Nieco mniej, gdyż 50,7% ankietowanych uważa, że po przyjęciu Najświętszego Sakramentu mogą pozostać pozostałości – okruszyny Hostii na rękach komunikującego. Ponadto 38,8% katechetów, mających wątpliwości co do owej formy, uważa, że tradycją ostatnich wieków było przyjmowanie Komunii do ust, a 16,4% boi się upuszczenia Hostii z dłoni. Jedną z możliwości odpowiedzi na to pytanie była odpowiedź „inne”. Zaznaczyło ją 7,5% osób, w większości stwierdzając, że ich obawą przed przyjęciem Komunii na dłoń są ich brudne ręce, które wcześniej dotykały ławek, klamek itp. Dalsza analiza pozwala zauważyć, że część respondentów (4,5%) ma obawy przed przyjmowaniem Hostii na dłoń, jednak nie potrafi wskazać przyczyn swoich wątpliwości. Warto również zauważyć, że żaden z ankietowanych nie wstydzi się przyjmowania Komunii świętej na dłoń.

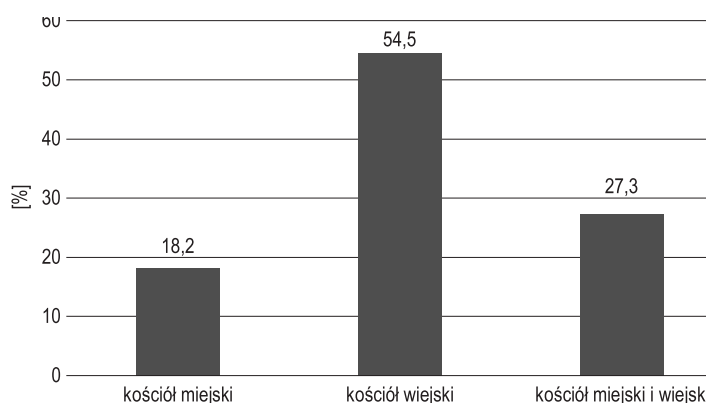
Kolejne pytanie, do którego ankietowani musieli się ustosunkować odnosiło się do odmowy szafarza udzielania Komunii świętej na dłoń katechetom archidiecezji warmińskiej podczas Eucharystii. Problem ten ujęto w formie wykresu 10 i tabelarycznie (6).

Tabela 6

Odmowa udzielenia respondentom Komunii świętej na dłoń w odniesieniu do formy jej przyjmowania podczas trwania pandemii

Kategorie odpowiedzi			W jakiej formie podczas trwania pandemii Covid-19 przyjmujesz Komunię świętą?			Ogółem
			do ust	na dłoń	w obydwu formach	
Czy odmówiono Ci udzielenia Komunii św. na dłoń?	tak	N	7	2	2	11
		%	6,5%	10,5%	4,9%	6,6%
	nie	N	100	17	39	156
		%	93,5%	89,5	95,1%	93,4%
Ogółem %		N	107	19	41	167
		100%	100%	100%	100%	100%

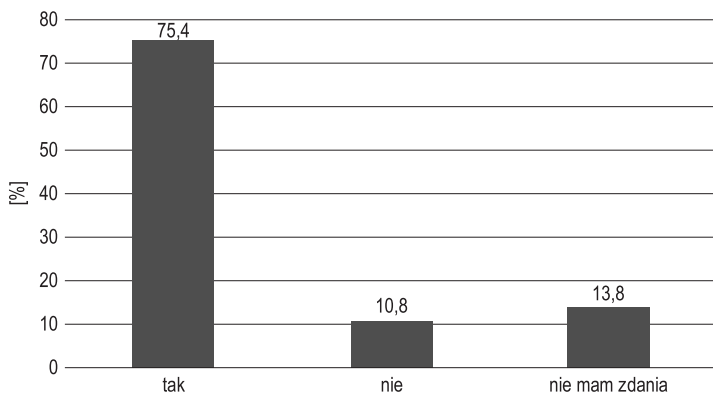

Wykres 10. Miejsce odmówienia respondentom przyjmowania Komunii świętej na dłoń

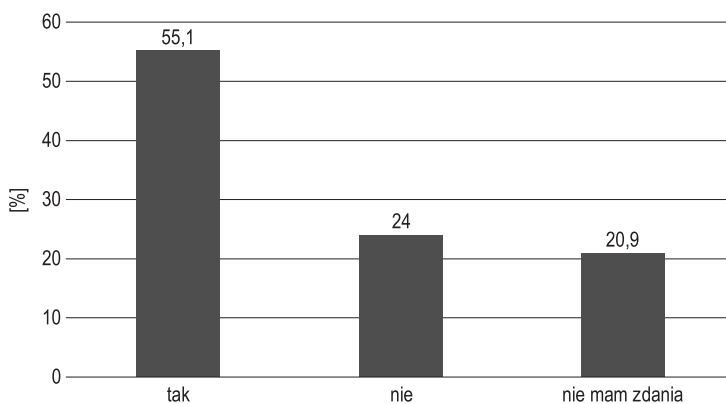
Na podstawie zebranego materiału badawczego można wskazać, że 6,6% badanej populacji odmówiono udzielenia Komunii świętej na dłoń. Warto przy tym zaznaczyć, że 10,5% respondentom, którym odmówiono, są to te osoby, które przyjmują Hostię tylko na dłoń podczas trwania pandemii. Dalsza analiza pokazuje, że siedmiu osobom (6,5%) przyjmującym Komunię świętą jedynie do ust, odmówiono udzielenia na rękę. Możliwe, że spowodowało to odejście od tej formy. Co drugi ankietowany (54,5%) doświadczył jej tylko w kościele wiejskim, co czwarty (27,3%) w kościele miejskim i wiejskim, a dwie osoby tylko w parafii miejskiej. Należy przy tym zaznaczyć, iż *Kodeks Prawa Kanonicznego* w kan. 843§1 mówi, że „święci szafarze nie mogą odmówić sakramentów tym, którzy właściwie o nie proszą, są odpowiednio przygotowani i prawo nie wzbrania im ich przyjmowania” (KPK 843§1).

Kolejną poruszoną kwestią w badaniach było umożliwienie przez kapłanów przyjmowanie Komunii świętej wiernym w obydwu formach podczas trwania pandemii. Ankietowani zostali poproszeni o ustosunkowanie się do tej kwestii. Wyniki zostały przedstawione na wykresie 11.

Wykres 11. Opinia respondentów odnośnie do umożliwienia przez duchownych przyjmowania Komunii świętej w obydwu formach

Szczegółowa analiza wskaźników procentowych pozwala zauważyć, że większość ankietowanych (75,4%) uważa, że wszyscy księża winni umożliwić wiernym przyjmowanie Komunii świętej w obydwu formach. Tylko co dziesiąty respondent (10,8%) ma inne zdanie na ten temat. Warto jednak zauważyć, że 13,8% katechetów nie ma swojego zdania na ten temat. Jednak, aby forma udzielania Komunii świętej na dłoń chroniła w pewnym stopniu przed zachorowaniem na koronawirusa, aby nie było kontaktu ze śliną wcześniejszego komunikującego, powinny być dwie kolejki lub w pierwszej kolejności udzielana Komunia na dłoń komunikującego. Mając na uwadze powyższe stwierdzenie, ankietowani zostali poproszeni o wypowiedzenie się w tej kwestii. Otrzymane wyniki ujęto na wykresie 12.

Wykres 12. Opinia respondentów odnośnie do pierwszeństwa udzielania wiernym Komunii świętej na dłoń

Można stwierdzić, że co drugi ankietowany (55,1%) uważa, że podczas udzielania Komunii świętej powinny być dwie kolejki lub w pierwszej kolejności udzielana Komunia święta na dłoń, a następnie do ust. Co czwarty ankietowany (24%) jest innego zdania. Warto również wspomnieć, iż co piąty katecheta (20,9%) nie wypowiedział się w tej kwestii.

W kolejnym pytaniu ankietowani zostali zapytani o to, czy przyjmowanie Komunii świętej na dłoń uważają za profanację Najświętszego Sakramentu. Wyniki badań w odniesieniu do formy, którą przyjmują respondenci podczas pandemii, zawarto w tabeli 7.

Tabela 7

Komunia święta na dłoń jako profanacja Najświętszego Sakramentu w opinii respondentów, a forma jej przyjmowania podczas trwania pandemii

Kategorie odpowiedzi			W jakiej formie podczas trwania pandemii Covid-19 przyjmujesz Komunię świętą?			Ogółem
			do ust	na dłoń	w obydwu formach	
Czy uważasz że przyjmowanie Komunii św. na dłoń jest profanacją Najświętszego Sakramentu?	tak	N	18	0	2	20
		%	16,8%	0%	4,9%	12%
	nie	N	72	19	36	127
		%	67,3%	100%	87,8%	76%
	nie mam zdania	N	17	0	3	20
		%	15,9%	0%	7,3%	12%
Ogółem %		N	107	19	41	167
		100%	100%	100%	100%	100%

Opierając się na wynikach przedstawionych powyżej, 12% badanej populacji uważa, że przyjmowanie Komunii świętej na dłoń jest profanacją Najświętszego Sakramentu. Odpowiedzi tej udzieliło 16,8%. Warto zaznaczyć, że niecałe 5% katechetów archidiecezji warmińskiej, mimo że przyjmuje podczas pandemii Komunię w obydwu formach, uważa, że forma na dłoń jest profanacją.

Osoby uważające przyjmowanie Komunii świętej na dłoń za profanację Najświętszego Sakramentu swoją odpowiedź uzasadnili w ostatnim, otwartym, pytaniu w następujący sposób: tylko dłonie kapłana mogą udzielać Komunii – człowiek nie jest godzien; wszelki strach wobec choroby jest brakiem zaufania Bogu, a zarazem wiary w jego wszechmoc; Ciało Pana Jezusa powinno być przyjmowane przez wiernych na kolanach i do ust; Chrystus leczy, a nie zaraża, albo wierzysz albo nie; nigdy nie mam pewności czy nie pozostaną okruszki na dłoni; *Kto spożywa chleb lub pije kielich Pański niegodnie, winny będzie Ciąłu i Krwi Pańskiej* (1 Kor 11, 27).

Dalsza analiza pozwala stwierdzić, że większa część badanej populacji (76%) ma inne poglądy. Uważa, że przyjmowanie Komunii świętej na dłoń nie jest w żaden sposób profanacją Najświętszego Sakramentu. Warto zaznaczyć, że zdanie to potwierdza 100% respondentów przyjmujących Komunię świętą na rękę. Ponadto z danych procentowych można odczytać, że 12% ankietowanych nie opowiada się po żadnej ze stron.

Należy zauważyć, że przepisy prawa liturgicznego mówią, że profanacją możemy nazywać „działanie mające znamiona dobrowolnej i poważnej pogardy okazywanej świętym postaciom” (RS 107). Nie można więc zarzucać profanacji, zbezczeszczenia Najświętszego Sakramentu osobom przyjmującym z wiarą i czcią Komunię świętą na dłoń, obawiającym się o swoje zdrowie w czasie pandemii.

Zakończenie

W niniejszym artykule zaprezentowano analizę wyników badań własnych na temat przyjmowania Komunii świętej na dłoń podczas trwania pandemii Covid-19. Zrealizowany program badań miał na celu pokazanie, w jakiej formie ankietowani – katecheci archidiecezji warmińskiej – przyjmują Komunię świętą w trakcie trwania koronawirusa, a także ukazanie ich zdania odnośnie do udzielania jej w formie na dłoń.

Przedstawiona w artykule analiza badań własnych pozwoliła rozwiązać główny problem badawczy, a także udzielić odpowiedzi na pytania szczegółowe postawione na początku dociekań naukowych. Na jej podstawie można stwierdzić, iż najpopularniejszą formą przyjmowania Komunii świętej wśród katechetów archidiecezji warmińskiej podczas pandemii Covid-19 jest forma do ust (64,1%). Komunia święta udzielana na dłoń jest jedną z form przyjętą przez Kościół i nie jest profanacją Najświętszego Sakramentu. Tego zdania było 76% badanej populacji.

Przeprowadzone badania pozwoliły również wykazać, że co drugi ankietowany uważa, że forma przyjmowania Komunii świętej do ust jest bardziej godna przyjęcia Ciała Chrystusa (50,9%). Nieco mniej, bo 45,5% wszystkich respondentów obie z form traktuje w jednakowy sposób. Co trzeci katecheta (35,3%) ma wątpliwości przed przyjmowaniem Komunii świętej na dłoń, które mogą wynikać głównie z braku szacunku do Najświętszego Sakramentu (52,2%), pozostałościami na dłoniach okruszyn Hostii (50,7%), czy tradycją ostatnich wieków, gdzie większość wiernych przyjmowała Komunię świętą do ust (38,8%).

Badania dowiodły również, że 55,1% badanej populacji uważa, że pandemia istnieje i boi się o swoje zdrowie, a najszybciej można zarazić się Covid-19 poprzez bliski kontakt z osobą zakażoną (82,6%). Większość z ankietowanych (41,9%) deklarowała, że przystępując do Komunii świętej ma jakiś wpływ na zarażenie się koronawirusem (28,7% – mały, 10,2% – duży, 3% – bardzo duży). Większość z tych osób (60%) uważa, że przyjmując Hostię na dłoń w większym stopniu chroni się przed chorobą. Jeżeli z kolei chodzi o całą przebadaną populację, to co trzeci katecheta jest tego zdania (33,5%).

Na podstawie zebranych danych można również zaobserwować, że znaczna część ankietowanych (75,4%) uważa, że wszyscy duchowni winni umożliwić wiernym przyjmowanie Komunii świętej w obydwu formach. Co drugi ankietowany (55,1%) stwierdza przy tym, że podczas jej udzielania powinny być dwie kolejki – w pierwszej kolejności udzielana Komunia święta na dłoń, a następnie do ust. Warto również zwrócić uwagę na fakt, że 6,6% przebadanym nauczycielom odmówiono udzielenia Komunii świętej na rękę. Z taką odmową najczęściej (81,8%) spotykano się w kościołach wiejskich (54,5% – w kościele wiejskim, 27,3% – w kościele miejskim i wiejskim).

W artykule zostały zweryfikowane hipotezy badawcze prowadzonych badań. Pierwsza z nich zakładała, że większość ankietowanych przyjmuje Komunię świętą do ust podczas trwania pandemii Covid-19. Z danych procentowych wynika, że jest ona prawdziwa, gdyż 64,1% katechetów archidiecezji warmińskiej przyjmuje Ciało Chrystusa w owej formie. Kolejna z hipotez zakładała, że ankietowani uważają, iż przyjmowanie Komunii świętej na dłoń podczas trwania pandemii nie chroni w większym stopniu wiernych przed zarażeniem się koronawirusem. Hipoteza ta okazała się prawdziwa, bowiem 47,6% nauczycieli religii było tego zdania. Ostatnia z hipotez zakładała, że większa część respondentów ma wątpliwości przed przyjmowaniem Komunii świętej na dłoń. Z danych procentowych wynika, że jest ona fałszywa, bowiem 56,9% katechetów odpowiedziało przecząco.

Po Soborze Watykańskim II przywrócono obydwie formy przyjmowania Komunii świętej przez wiernych świeckich. Powszechnie stosowaną praktyką było udzielanie Najświętszego Sakramentu do ust komunikującego. Pandemia, chęć ochrony zdrowia i życia spowodowały jednak powrót do sposobu starożytnego komunikowania. Praktyka, która w ostatnich dziesięcioleciach była epizodyczna, stała się rozpowszechniona. Spowodowała jednak, że podczas pandemii znaleźli się jej gorliwi zwolennicy, ale też i przeciwnicy. Warto zacytować słowa kardynała Josepha Ratzingera, papieża Benedykta XVI, wybitnego teologa: „[...] rzeczą fałszywą spierać się o tę lub ową formę. Nie powinniśmy zapominać, że nie tylko nasze ręce są nieczyste, lecz także nasz język, nasze serce; że językiem grzeszymy często więcej niż rękoma. Największym ryzykiem podjętym przez Boga i równocześnie wyrazem Jego miłosiernej miłości jest to, że nie tylko ręce i język, lecz także i nasze serce może Go dotykać” (Ratzinger J., 1986, s. 185). Najważniejsze jest odpowiednie przygotowanie duchowe komunikującego. Każda z form jest godna przyjęcia Najświętszego Sakramentu, bowiem nie zostałyby dopuszczone przez Stolicę Apostolską. W związku z tym szafarze Komunii świętej winni być zobowiązani do przestrzegania prawa liturgicznego i umożliwić chętnym wiernym przyjęcie Ciała Chry-

stusa na dłoń. Nie ma dokładnych badań, które ukazałyby, która z nich jest bezpieczniejszą formą podczas trwania pandemii, jednak to sami wierni powinni decydować o formie jej przyjęcia. Dlatego też niedozwolone jest budzenie niechęci, wrogości wobec osób przyjmujących Komunię świętą na dłoń podczas trwania pandemii Covid-19.

BIBLIOGRAFIA

- Bazyli Wielki, 1972, *Listy*, tł. Włodzimierz Krzyżaniak, PAX, Warszawa.
- Cyryl Jerozolimski, 2000, *Katechezy przedchrzcielne i mistagogiczne*, tł. Wojciech Kania, Wydawnictwo M, Kraków.
- Katechizm Kościoła Katolickiego*, 2002, Pallottinum, Poznań.
- Kodeks Prawa Kanonicznego, 2008, Pallottinum, Poznań.
- Konferencja Episkopatu Polski, Wskazania Episkopatu Polski po ogłoszeniu nowego wydania Ogólnego Wprowadzenia do Mszału Rzymskiego z dnia 9 marca 2005 roku, <https://vademecumliturgiczne.pl/2016/08/17/wskazania-episkopatu-polski-po-ogloszeniu-nowego-wydania-owmr/> (10.01.2022).
- Kongregacja ds. Kultu Bożego, 1969, Instrukcja dotycząca Sposobu Udzielania Komunii świętej *Memoriale Domini*, <https://vademecumliturgiczne.pl/2017/03/12/instrukcja-dotyczaca-sposobu-udzielania-komunii-swietej-memoriale-domini> (3.01.2022).
- Kongregacja Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów, 2005, Instrukcja „Redemptio-nis Sacramentum”, *Studia Pastoralne – rocznik Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach*, nr 1, s. 279–285.
- Krakowiak Czesław, 2002, *Komunia święta w Kościele katolickim*, w: *Encyklopedia katolicka*, t. 9, Katolicki Uniwersytet Lubelski, Lublin, kol. 495–502.
- Nadolski Bogusław, 2011, *Liturgika*, t. IV, Eucharystia, Pallottinum, Poznań.
- Ogólne Wprowadzenie do Mszału Rzymskiego*, 2004, Pallottinum, Poznań.
- Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu*, 1982, Pallottinum, Poznań–Warszawa.
- Ratzinger Joseph, 1986, *Służyć Prawdzie. Myśli na każdy dzień*, tł. Albert Warkotsch, Wrocławska Księgarnia Archidiecezjalna, Wrocław.
- Żurek Antoni (oprac. i wybór tekstów), 2002, *Św. Cezary z Arles*, WAM, Kraków.

